

Yaprak Özer
İndeks İçerik İletişim
Danışmanlık CEO

Hayvansal dürtü

Yale Üniversitesi ekonomi profesörü ve Yale School of Management'ta finans profesörü olan Robert Shiller Türkiye'deydi. Shiller Leigh Bureau konuşmacılarından. Leigh Bureau'yu Türkiye'de kurucusu olduğum İndeks Konuşmacı Ajansı temsil ediyor. Portföyümüzdeki önemli isimlerden biri Shiller. S&P/Shiller endeksiyle ünlü profesörün bir kaç hafta içinde piyasaya çıkacak yeni kitabı "Finance and Good Society" başlığını taşıyor.

Shiller'in uzmanlık alanı ve ekonomiye getirdiği yorumlar son derece ilginç. İlginç çünkü ekonomiyi yalnızca bilanço okumaktan, kar ve zarar hesaplarından kurtarıyor. Büyüme farklı kriterler üzerinden yorumluyor. Kulak kabartılması gereken bir yaklaşım. Özellikle dünyanın 16. büyük ekonomisi olmakla övünen, 2023'e daha iddialı hedefler koymasına karşın, refahı kağıt üzerinden sokağa indiremeyen bizler için çok önemli. Shiller Türkiye'nin, dünyanın geri kalanına inat yaşadığı ekonomik büyümeyi "finans kapitalizmi" olarak adlandırıyor. Kapitalizmin daha sofistike bir versiyonu olduğunu ifade ediyor ve ekliyor: "demokratikleştirmek, insancillaştırmak gerekiyor!"

Yaşadığımız küresel kriz, hani şu bizi teğet bile geçmeyen, dünya halkları üzerinde kurumlara karşı bir nefret dalgası yaratmayı başardı. Sokaktaki insan kurumsal olan neredeyse her şeye tepkili. Sanırım iş dünyasının ve onun saygıdeğer oyuncularının bu dönemi çok iyi okuması gerekiyor.

Dönem okumak demişken, Shiller'in daha insancıl bir ekonomiye dönüşmeli dediği finans kapitalizmi için temel önerisi ise, multi disiplinler yaklaşımlar. Psikoloji ve sosyoloji gibi disiplinlerin ekonomiyle acilen buluşması gerektiğini söylüyor. Biliyorsunuz, eğitim sistemimiz ve bireysel algı dünyamızda psikoloji ve sosyoloji, ve daha ileri gidelim antropoloji gibi disiplinler çocuklarımızın okumasını istemediğimiz alanlardır. Çocuk hiçbir yeri kazanamadığında ki, o yerler ya tıp ya mühendislik ya ekonomi gibi daha itibarlı olduğunu düşündüğümüz alanlardır, arada sıkışmış kalmış disiplinlerde okumasına çaresizlik içinde göz yumarız. Yalansa yalan deyin!

O beğenmediğimiz disiplinlerden yoksun yetişen bizim kuşak olaylara yalnızca siyah ve beyaz diye bakar oldu. Ara renk mi varmış, ton farkı mı... Ne gam!

İşte o gamdır ki, bugün toplumu okuyamayan ekonomistler, analistler, siyasiler, bireyi okuyamayan yöneticiler, kağıt üzerinde yaşayan bizleri yarattı.

Shiller, ekonomi disiplinin diğer disiplinlerden beslenmesi gerektiğini savunuyor. 2000 yılında küresel teknoloji krizini, 2008 yılında küresel emlak krizinin patlayacağını öngören bir ekonomist olduğu için itibar görüyor.

Öngörüsünün nedeni kahin olması değil. Bilgeliği bir ekonomist olarak psikolog, sosyolog, tarihçi, siyasetçi ve antropolog gibi uzmanların görüşlerine kulak vermesinden ve analizlerine bu disiplinlerin ortaya çıkardığı verileri dahil etmesinden kaynaklanıyor.

Eminim bazılarınız Profesör Shiller'in Animal Spirit adlı kitabını duymuş, hatta okumuş olabilirsiniz. Başlığı ses getiren bu kitap adını aslında tıpta kullanılan Animal Spirit'ten alıyor. Hayvani dürtü... Zaten bizi günlük hayatta, kısa orta ve uzun vadede biz yapan da bu. Shiller bu tanımı insanın doğasından kaynaklanan hareketsiz kalmak yerine spontane bir şekilde hareket alma arzusu, karar alma dürtüsü, adım atma isteği olarak tanımlıyor. Spontane atılan bu adımları okumanın bir ekonomist için önemli olduğunu, disiplinler arası bakış açısı olmadan yorum yapmasının zor olduğunu ifade ediyor. Shiller insan beyninin yeterince anlamadığını, keşfinin devam ettiğini, iş insanlarının kararlarını alırken çoğunlukla hisleriyle hareket ettiğini, hislerle hareketin yığınlar halinde yapılmasının küresel krizleri tetiklediğini söylüyor, özetle...

Hislerle, dürtüyle hareket etmenin altında neler yatar sizce. Birkaç başlık altında toplanabilir. Birincisi kurumlara duyulan güven. İkincisi, eşitlik duygusu... Üçüncüsü yolsuzluk gibi olumsuzluklar. Parasal illüzyonlar ki buna verdiği en önemli örnek enflasyon. Son olarak da hikayeler.

Şimdi özetlemek gerekirse aslında anlatmak istediği şu, bir ülkenin geçmişinde travmatik bir enflasyon hikayesi varsa, insanları "aman bugün al yarın pahalı olur" dürtüsünden kurtaramıyorsun diyor. Anlamsız satın almaların altında zaman zaman geçmişin izleri vardır bunu topluma iyi anlatmak gerekir diyor. Geçmişinde kıtlık, savaş gibi farklı travmalar olanların aldıkları dürtüsel kararlarda ortak hareketler yakalanabildiğini söylüyor. Kurumlara güvenmeyen halkın, küresel krizi, beklenmeyen adımlar atarak tetiklediklerine dikkat çekiyor. İnsanların geçmiş hikayelerle bugünü yaşadıklarını, geçmişin üzerine bugünü kurduklarını ısrarla söylüyor ve ekonomistlerin bireysel dürtüleri anlamak istemediklerine dikkat çekiyor.

Shiller, finansal kapitalizm büyüme getirir diyerek noktalarken sözlerini, ben, "aman dikkat" demek istediğini duyar gibi oldum. Shiller ekonomik krizlerin neredeyse tamamının cehaletten kaynaklandığına inanıyor. Sokaktaki insanı eğitmek ekonomiye yön verenlerin sorumluluğunda olduğu kadar kurumların da sorumluluğunda diyor.

Şirketlerin de ülkelerin de ekonomiye yön verirken yalnızca rakamsal verilere değil, satır arasını okumaya zaman ayırmaları gerektiğine inanıyorum.

Shiller'in Animal Spirit adlı kitabıyla ilgili özet bilgiye ve Shiller'le ilgili ayrıntılı bilgiye şu linklerden ulaşabilirsiniz:

1. http://indeksiletisim.com/konusmaci_ajansi/default.aspx?SectionID=iEoeRr%2bnHqzp7mNkChjxqA%3d%3d&ContentId=iEoeRr%2bnHqzp7mNkChjxqA%3d%3d
2. <http://www.leighbureau.eu/speaker.asp?id=183>